

SORS ÉS GONDVISELÉS

Vigasztalan síkságon fekszenek, az Eufrátesz és a Tigris mentén, a mai Irak területén az elpusztult világváros, Babilon romjai. Nabukadnezár király egykor oly pompás palotája a város közepén, az Eufrátesz közelében állott. Itt találták a legrégebb települést.

Nem messze a településtől, de a városon kívül két templomtorony romjait fedezték fel. Ezeket valamikor az „istenek hegye” névvel illették. Ezért nevezték Babilont magát is „az istenek székhelyéhez vezető kapu”-nak. Azt hiszik, hogy e tornyok egyike azonos azzal az építménnyel, amelyről a bibliai östörténet beszél.

A népek, amelyek a vízözön után újra fejlődésnek indultak, még mindig nem adták fel a gondolatot, hogy most mégis csak a maguk erejéből Istenhez hasonlóvá váljanak. Felfuvalkodottságuk még csak növekedett bizonyos technikai tanulmányok benyomása alatt. Ilyen volt például a babilóni föld alkalmassága a téglavetéshez. Jertek, szóltak a nép vezérei, vessünk téglát s az izzik majd a parázsban.

A siker kilátásai oly hatalmasoknak tűntek, hogy a vezérek arra az elhatározásra jutottak, hogy az éggel dacolva, minden eddig felülmúló templomot építenek az emberi génusz dicsőségére. Nosza, mondották, építsünk világvárost és egy tornyot, amelynek csúcsa az égig ér! Így megörökítjük nevünket és nem szóródunk szét mindenfelé a földön.

Isten azonban — így szól a bibliai elbeszélés — összezavarta beszédjüket, úgyhogy egyetlen ember sem értette meg többé a másoknak nyelvét. Mint idegenek ültek egymással szemben a népek megsemmisítésére irányuló világpolitikai tervezésnél. Ekkor vége szakadt a világváros és a bálványtemplom építésének. Az istentelen ségnek le kellett mondania Istennel szemben a magának követelt dicsőségről. És Babilón neve nem jelentette többé az istenek birodalmába vezető kaput, hanem a „zürzavart”, ahogyan a bibliai történet nem minden ironia nélkül a bábel szót értelmezi.

Vajjon Babilón bukása valóban az egyetlen személyes Isten közbelépésének tudható be amellyel, hogy az emberiséget és emberiséget az elvakultságtól és felfuvalkodottságtól megmentse, a világhódítók terveit azok sikerülte előtt összetörte? Avagy Babilón összeomlása csupán csak véletlen összetalálkozása volt ellenszegülő erőknek, amelyek a világ sötét természeti törvényszerűségeinek mélyéből bukkannak fel, hogy az ember alkotását mintegy véletlenül lerombolják? Másszóval: megalapozott-e az a tanítás, amely az isteni gondviselésről szól, arról a gondviselésről, amely Isten mindenhatóságának minden teremtményéről bölcsen és szeretettel gondoskodik? Vagy pedig azoknak van igazuk, akik szerint az emberi életutat is a természeti erők ama személytelen összefogása ha-

tározza meg, amelyet egyszerűen sorsnak nevezünk. Ez a s o r s az, amely elkerülhetetlenül könyörtelenül talán a csillagokba ír, vagy a Nornáknak diktálja azt, aminek történnie kell.

Vessük fel pontosabban a sors és a gondviselés fogalmának kérdését, hogy megkönnyítsük az összehasonlítást.

Mit értünk sorson?

A régi görögök a „Moirá” vagy „aisa” szót használták s ez azt jelenti, ami az isteneknek és embereknek osztályrészül jut. A rómaiak azt mondták: „fatum”, ami azt jelenti: kimondott, ami tehát mint tévedhetetlen, feltétlenül meghatározó parancsszó állapítja meg az emberi sorsot. Ugyanez a szó rejlik a mohamedánok fatalizmusa mögött. Hasonló értelme van a germán „urlag” szónak. A babilóniak asztrológiájában ugyanúgy megtaláljuk a sorsba vett hitet, mint a kínai filozófia Tao-jában.

Éppen a germánoknál van a sors-hitnek nagy jelentősége. Az Edda-dalok egész sorában tér vissza. Ugyanez vonatkozik a régi görögök előbb említett moira-jára, amint azt Homerosz eposzaiból és egy Aiszchylosz vagy Szophoklész sorstragédiáiból látszik. Christel Matthias Schröder a „Faj és vallás” című művében a germán felfogás szerinti sorst, mint azt a hatalmat írja le, amely vakon és szeretetlenül tevékenykedik. A szó legmélyebb értelmében vett szerencsétlenség és balsors az, aminek az ember védtelenül ki van szolgáltatva. Ugyanúgy Roland Herkenrath-nak az Iliász és Odisszeia etikai felépítéséről szóló műve szerint a „moira” a halálraítéltséget vagy a végzetet is jelenti, ami elől senki nem menekülhet. A sors abszolút akarata oly hatalmas, hogy még akkor is érvényben marad, ha Zeusz maga, vagy a többi istenek egyike megkísérelné, hogy szembeszegüljön vele. A valóságban mindenkor a sors valóban abszolút akarata érvényesül.

Hogy ennek a hatalomnak titkát legalább valamilyen mértékben felfedjük, meg lehet kísérelni — mint azt már fentebb is jeleztük —, hogy sorsként mindama erők összességét jelöljük meg, amelyek az ember felett élete útján uralkodnak. Ezek az erők valami személytelenséget jelentenek, ami felderítetlen és felderíthetetlen természeti törvényszerűséggel hat át és határoz meg mindent. Különösen napjainkban voltak sokan, akik azt állították, hogy a biológiai örökség, vagy esetleg — a szó messzemenő meghamisítása mellett — a „faj” az, ami az emberi sorsot minden időben és mindenkorra kialakítja. Ezért az ember számára szabadságának csupán egyetlen tevékenysége marad. Ez pedig abból áll, hogy vadul dacolva alkalmazkodjon az elkerülhetetlenhez még akkor is, ha az a pusztulást jelenti, hősies pusztulást természetesen, de mindenképpen pusztulást. Ebben az értelemben halljuk az Edda-ban: Nyugodjék bár a jövődő, amely íme jó, ahogy kell — ám mutasd nekem mégis az utat...

A sors fogalmával szemben az isteni gondviselés fogalma olyan, mint a felderülő fény, amely világot gyújt a sötétben és jószágos erőszakkal pattantja szét a kötelekeket, amelyek az embertől a szabadságot és önrendelkezést elrabolják és ugyanakkor meg-

fosztják attól a boldog reménységtől is, hogy végül is megmenekülhet a tenyegető balsorsból és elveszítetheetlenül elérheti a boldogságot jelentő jövőt.

Második missziós útja során, amely Antiochiából Macedónián át Görögországba vezetett, a népek apostola, Szent Pál a Kr. u. 50. év körüli beszédet mondott Athen szellemi elitje előtt. A beszéd az Areopagon hangzott el, az Erinnysek dombján, akikről tudjuk, hogy a sors bosszúálló istenei voltak. Szent Pál ebben a beszédében az „Agnostos theos”-ról, az ismeretlen istenről beszélt, akinek az athéniak — hogy egyetlen istenről sem fedekkezzenek meg — oltárt építettek. Akit ti tiszteltek anélkül, hogy ismernétek, azt hirdetem én nektek — mondotta az apostol. Majd az ég és föld teremtetőjéről beszél, aki mindenknek életet, lehelletet és mindent ad, aki nincs messze egyiküktől sem, mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk... Az Isten ivadékaik vagyunk és el fog jönni a nap, amelyen Isten ítélkezni fog a világban igazságban és pedig Jézus Krisztus által, akit halottából feltámasztott... Szent Pálnak ez a tanítása, amelyet akkor az athéniak — a jelenkor istennélkülieihez hasonlóan — fölényes mosollyal utasítottak el, az Istennek az emberhez való igazi kapcsolatát magyarázza meg. Ez a kapcsolat sokkal bensőségesebb, mint azt első pillanatra feltételeznék az ember. Ha az isteni gondviselés fogalmát meg akarjuk érteni, Szent Pál alapvető gondolatait természetbölcseletileg kell feloldanunk.

Ezek a gondolatok kettős tanítást foglalnak magukban. Az egyik Istenre mint hatóokra vonatkozik, a másik mint célokra.

Mennyiben hatóoka Isten a világnak?

E sősorban is Isten, aki maga a lét, a semmiből hívta életre a világot. Az univerzum tőle származik. Az anyag, amely a világot összeteszi, az erő, egészen az atomok szikrázó örvényeiig, az élet a maga formáinak mérhetetlen sokaságával, különösen pedig az ember szellemi leike, felruházva az értelem és szabadakarat képességeivel — mindez Istentől van. És az oksági elvnek e magától értetődő alkalmazásán semmiféle fejlődési elmélet, sőt a világok örök körforgásáról szóló eszme sem tud semmit sem változtatni. Mert az egyes szemek száma a fejlődés láncolatában és a világok száma a körforgásban, soha nem pótolhatja az alapokat, amiért a lánc egyes szemei vagy a körforgásban résztvevő világok vannak. Minden egyes szem és minden egyes világ egy másiktól van, tehát a láncszemek és világok összessége is.

Eközben a világ teremtése nemcsak annak kezdetére, hanem fennállásának egész időbeli tartamára is vonatkozik. Tévedés azt hinni, hogy a lét, amellyel egy teremtmény ebben a pillanatban rendelkezik, önmagában elegendő okot tartalmaz ahhoz, hogy a következő pillanatban is legyen. Nem, minden pillanatban szükség van teremtőjére, aki egyébként felhasználhat természetes erőket, amelyeknek végső oka megint csak Istenben van. Ilyen módon Isten nemcsak teremtője, hanem fenntartója is a világnak.

Végül a teremtés fogalmát ki kell terjeszteni a teremtmények egész tevékenységére, amennyiben ez a tevékenység Isten közre-

működése nélkül elképzelhetetlen volna. A súlyos problémák sokasága kapcsolódik ahhoz a kérdéshez, hogyan megy végbe Istennek ez a közreműködése. A teológiai tudományok virágkorának legnagyobb teológusai küszködtek iskoláikkal együtt az ilyen problémák tisztázása érdekében. Itt meg kell elégedni azzal, hogy a közreműködés tényét — amelyet illetőleg nincs eltérés a nézetek között — kimutassuk, amely közreműködés még az ember szabad cselekedeteire is vonatkozik, még akkor is, ha ezek a cselekedetek Isten ellen fordulnának. Magától értetődően ilyen esetben csupán a cselekvés mint olyan kapcsolható össze Isten közreműködésével, nem azonban annak bűnös volta, amelyet Isten csak azért enged meg, mert az embernek szabadságot adott.

Hátra van a második kérdés: Mennyiben céloka Isten a világnak? A feleletet erre a kérdésre is megtaláljuk Szent Pál athéni beszédében. Szent Pál igazságosságról és világitelétről beszél. Szent János pedig evangéliumának prológosában az isteni bölcsesség jelentőségét hangsúlyozza. Ott olvashatjuk: Kezdetben volt az ige és az ige Istennél volt és Isten volt az ige. Minden az ige által lett és az ige nélkül semmi sem lett, ami lett... Valóban megfelel az isteni bölcsesség gondolatának, hogy a világtéremtés a szó átfogó értelmében egy világterven nyugszik, amely minden teremtményt, különösen pedig az embert — aki végül is a maga szellemi lelkevel Isten képmása — beilleszti az Isten által akart végső célba. Minden teremtménynek a maga végső céljára való tényleges beillesztettségét, amely az örök világtervvel összhangban és az emberi szabadság teljes épségbentartása mellett történik, nevezzük az isteni gondviselésnek, amely e terv értelmében a világkormányzást is magában foglalja. És a végcél, ugyanúgy, mint mindennek az ősoka csak Isten lehet, az ő dicsősége és nem az emberek dicsősége, akik oly sokszor azt hiszik, hogy olyanok, mint az Isten, noha valójában csak teremtmények.

Világos, hogy az isteni gondviselés a világkormányzat hibátlan elérése érdekében a tényleges és lehetséges jövő tökéletes előretudását is magában foglalja. Ennek az előretudásnak mindezekelőtt ki kell terjednie azokra a cselekedetekre, amelyek nincsenek semmiféle természeti szükségszerűségnek alávetve, hanem amelyeket az ember természetének szabad voltából kifolyóan hajt végre, ugyanúgy az emberek imáira, mint például a jó termésért vagy a mindennapi kenyérért való imára. Isten mindenhatóságának, bölcsességének és jóságának minden csodája, amelyek semmilyen természeti szükségszerűségben nem találják magyarázatukat, szintén benne foglaltnak ebben az előretudásban. Ezáltal az előretudás által a szabadság kétségkívül beleillesztődik a világtervbe, de azért nem szűnik meg. Mert nem azért történik valami, mert Isten azt előre látja, hanem Isten előre látja azt, mert megtörténik. Emellett figyelembe kell venni, hogy a mi oldalunkról nézve a világ természetesen az idő vágányain halad, a múltból a jelenen át a jövő felé. Isten számára azonban nincs múlt és nincs jövő, hanem csak az örök jelenvaló lét, szemben a múlt idővel. Más szó-

val: Isten mindent, tehát az ember szabad elhatározását is az idő folyamán jelenvalóan lát és mindent állandó jelenvaló közreműködéssel intéz.

Isten tehát nem szerelt fel bennünket olyan adottságokkal és kötelességekkel, amelyek időn és téren túl mutatnak, hogy azután egy érzéketlen sorsnak engedjen át, amely bennünket a sötétség és a tudatos kétségbeesés jeges karjaiba taszít, vagy amely az elkerülhetetlennel való küzdelemben hősiességszűzletet tartogat számunkra, hanem mint szerető atya mindent ludó és bölcs gondviseléssel áll mellettünk, hogy abban az órában, amely az ő világtervében meg van írva, átlépjünk a halál titokzatos kapuján azzal a biztos reménységgel, hogy emberi természetünk legmélyebb vágyakozását beteljesülni látjuk majd és végre megéljük azt a kiegyenlítő-dést, amelyet a földi időszak semmiféle halandónak nem tud nyújtani. Ez az atyai gondolat oly közel fekszik az emberhez, hogy még egy Solon is, aki pedig törvényhozója volt népének, leírta a sokat idézett szavakat: városunk soha nem fog elpusztulni, mert védően tartja felette kezeit Pallas Athene, a magasztos, az őrző, a hatalmas atya leánya. Sokféle a bizonyíték, amellyel megalapozhatjuk az isteni gondviselésbe vetett hitünket, szemben a sors elkerülhetetlen természeti szükségszerűségével.

Ez a megalapozás az értelemből is levezethető, mint azt az eddigi fejtegetések közelfekvően megmutatták.

Mert Isten sem a végtelen bölcsesség, sem a végtelen jószág nem lehetne, ha a teremtmények egész univerzumát életre hívta volna anélkül, hogy minden egyesnek megadta volna az egész harmóniájában a maga különleges célját és anélkül, hogy őket azokkal a képességekkel és eszközökkel felruházta volna, amelyek ennek a célnak eléréséhez szükségesek. Teljesen elképzelhetetlennek tűnik, hogy az ember, aki a látható teremtésben királyi koronát hordoz, vad természeti erők labdája lenne. Hiszen a szent könyvek kifejezetten mint Isten képmását, sőt mint Isten gyermekét emlegetik.

Különösképpen lehetetlen volna a számunkra mindenkor jelenvaló, sőt bennünket teljesen átható isteni gondviselésbe vetett hit nélkül, hogy a súlyos kísértések vagy más nehéz akadályok inséges óráiban hűek maradjunk erkölcsi törekvéseinkhez. És ha az erkölcsi rendtől mégis eltértünk volna, a bűnbocsánatba és az isteni kegyelembe vetett biztos reménység nélkül nem volna elképzelhető a tökéletességre irányuló törekvésünk és küzdelmünk megújítása. A sorshit követőinek állításából, hogy sem bűn, sem bűnbocsánat nincs, csak az következik, hogy az ilyen következtetés együtt jár a sorshittel, de nem az, hogy ez a kinyilatkoztatás és a lelkiismeret tapasztalatai bizonyosságának megfelelné.

Teljesen kizárt az is, hogy az emberek iránti szeretet, amelyet a sorshit követői kioltanak, önzetlenül kibontakozik, ha ez a szeretet nem azonos Isten szeretetével, amely végtelen gyengédséggel fog körül és vezet minket magunkat is. Vajjon nem éltük-e meg, hogy emberek, akik Istentől távol a sors maguk alkotta útján

vándorolnak magukat istenítik és végül is ennek az önzésnek érdekében testvereiket ütik agyon és egész nepet belesouornak abba a szakadékba, amelybe maguk is bezuhanhatnak?...

Vaióban a vak természeti szükségszerűségbe vetett hit olyan ellentmondást vinne be az emberbe, amely lényét a legmélyebben megrázza.

Ez egyik oldalon az ember nem volna egyéb, mint a biológiai öröklési áram természetadta fejlődésének eredménye, amely fejlődés egy természet-szükszerű világegyetemből származik és a fejlődések örök láncolatában természeti szükségszerűséggel hat ki.

Másrészt az ember természetében hordja azt az adottságot, kötelességet és vágyat, hogy értelemmel és szabadsággal megáldott természetét kiejtse. Ez a kifejtés azonban végül is népével és az emberiséggel együtt reménytelenül elsüllyed a továbbáradó világegyetemben akkor is, ha az ember személyes tökéletességre törekedett, ha önzetlen szeretettel volt embertársai iránt és a kultúra terén odaadással és látható eredménnyel tevékenykedett.

Az ellentmondás megoldása csak ott található, hogy az ember a maga értelemmel és szabadsággal megáldott természetének tudatával tüemelkedik a természetben és a maga erőin és bizik Istenben és az ő gondviselésében — meggyőződve arról, hogy Isten egyedül az ősoka és a célja az egész teremtésnek és hogy Isten mint az atya az embereket mint gyermekeit szereti és végül is teljesíti azt a boldogságigényt, amelyet ő maga helyezett el az emberi természet mélyén.

Azt, amit az értelem mint logikus szükségszerűséget inkább sejt, mint emberi felfogóképességének korlátozott volta mellett fel tud fogni, meggyőző módon kifejezve találhatjuk meg a szent-könyvekben, amelyeket egyenesen az isteni gondviselés naplóinak szeretnék nevezni.

Az Ószövetségben csak a béketűrő Jób tanító költeményét kell elolvasni, hogy az isteni gondviselés lényegéről és tevékenységéről átfogó képet kapjunk.

Jób Isten iránti hűsége szilárdnak bizonyul, annak ellenére, hogy vagyonát és gyermekeit elveszítette, az őt megtámadó betegségek ellenére, sőt a barátok izgató beszédje ellenére is. Jób mindenetre ártatlanságának tudatában panaszskodik Isten igazságossága és szeretete ellen, amely hűsége ellenére megengedi, hogy olyan súlyos szenvedéseket éljen át. Isten azonban, mint az irás mondja, a viharon keresztül mindenhatóságának, bölcsességének és a világépítésben és világvezetésben megmutatkozó jóságának kimutatásával győzi meg arról, hogy szenvedéseit nem nézheti másnak a fényénél. Az ember bölcsessége és hatalma természetesen elégtelen ahhoz, hogy Isten értelmes tevékenységét áthatolja, vagy akár neki a mindent átfogó gondviselésének útjait előírja még akkor is, ha eltűri a gonoszát és az esetleg ártatlant érő legsúlyosabb szenvedés megengedésével világosítja meg a lelket és őrzi meg az Istenhez való hűségben. Jób alázatosan ismeri el a végén: tudom, hogy Te, ó Istenem, mindent tudsz és semmi, amit tervezel,

nem elérhetetlen számodra. Én azonban azt mondtam ki, amit nem tudtam feltogni, ezért visszavonom ártatlanságom panaszát és szívem mélyén megbánom azt...

Milyen sokan hasonlítanak napjainkban a szegény Jóhhoz! Tartsanak ki, mint ő, mélységes hittei gondviselésben, amely az ő bölcsességében mindent megtontol és érteimesen intéz és amely a maga szeretetében végül a legjobbat éri el — a Mindenható ereje ez, aki az univerzumot teremtette és fenntartja és aki a teremtmények minden cselekvését az örök világtartv szerint intézi. Akkor majd ők is, mint azt Szent Jakab Jóbra való utalással kifejezi, meglátják a „véget“, amelyet az Úr készített és amely nem az a vég, amelyet az ember ostobasága felismerni vél. Mert mint Szent Jakab hozzáfűzi, az Úr telve van irgalommal és részvétellel.

Azok a jóslatok, amelyek a zsidó néphez és a föld nemzeteihez szólnak, szintén meggyőzően mutatják Isten minden felett uralkodó vezetését, amely azonban mindenesetre csak a történelem folyamán világlik fel. Különösen említeni kell a zsidó nép történetét, amely ékesen szóló példa emellett, hogy Isten mennyi szerencsétlenséget tud megengedni, ha arról van szó, hogy nemcsak a lelket kell felvilágosítani, hanem ki kell szabni a büntetést is, amelyet a hűtlenség megérdemelt és amely hozzájárul ahhoz, hogy a hűséget sokaknál megszilárdítsa, vagy megújítsa. Isten szeretettel teli gondolatai ama válasz által válnak világossá, amelyet Isten Izaiás próféta által adott Sion panaszaira, hogy Isten elhagyta és elfelejtette népét: Elfelejtheti-e egy anya gyermekét anélkül, hogy méhének gyermeke iránt irgalomra ne indujon? És ha el is feledkezne róla, én mégsem fogok megfélemedezni Rólad. Ime a kezeimbe irtalak és otthonodnak falai mindenkor szemem előtt vannak...

Különösen tanulságos az isteni gondviselésről szóló ama beszéd, helyesebben tanítás, amelyet Krisztus a hegyi beszédben illesztett be és amely valóban Magna Charta Libertatum-a, vagyis nagy szabadságlevele az összes szegényeknek, elhagyottaknak és üldözötteknek. Ha az Úr szavait csendesen a magunk számára elolvassuk, szinte az az érzésünk, mint mikor egy jó anya, aki ismeri gyermekének gondjait, puha kezével végigsimít hajukon, hogy okos beszéddel megnyugtassa a felizgatott lelket.

Vigasztaló üzenetét Jézus azzal az egyértelmű utalással kezdi, hogy egyedül Isten az urunk és nem az úgynevezett Mammon, tehát a gazdagság, vagy egészen általánosan a teremtet világ, még akkor sem, ha sokaságával a hatalom látszatát keltené. Hogyan várhat valaki az Úrtól segítséget, ha a valóságban esetleg lenézi, a Mammont viszont mindenkifelett szereti? Egyedül Istent kell tehát szeretnünk, és mint Jézus mondja, hűségünkben kitartani. Ekkor nem kell, hogy életünkért gondok nyomasszanak, nem kell ijedten kérdezni, mit fogunk enni, vagy mivel fogunk ruházkodni. Életünk többet ér, mint az ételek, testünknek nagyobb az értéke, mint a ruhának. Ha tehát Isten életünket, amely mint Urunknak tulajdona, fenn akarja tartani, magától értetődően mindenről gondoskodni fog, feltéve, hogy a magunk részéről mi is mindent meg-

teszünk, ami erőntől telik. Mert Isten nem hiába látott el bennünket a megfelelő képességekkel. Ezt annál is inkább remélhetjük, mert hiszen Isten azokról a teremtményekről is gondoskodik, amelyek a szellemmel megáldott emberhez hasonlóan nem emelkednek ki a többi fölé. Az Úr a madarakat hozza fel példának, amelyek se nem vetnek, se nem aratnak, sem csűrökbe nem gyűjtenek és Isten atyai jóságával mégis úgy felszerelte őket, hogy táplálékukat meg tudják keresni és találni. Azt mondja Jézus Krisztus: nem vagytok-e ti többek a madaraknál? És ismét a mezők liliomára utal, hogyan növekednek. Nem fonnak és nem varrnak és Isten mégis megadta nekik a képességet, hogy olyan öltözéket vegyenek magukra, amely gazdagabb a keleti királyokénál. Aki embereket öltöztet, megtanulhatná a virágoktól a színek és formák szépségét. Ha tehát Isten még a mezők füvei részére is megfelelő öltözéket teremtett, mennyivel inkább remélheti az ember, hogy Isten gondoskodik róla. Ne kínozzátok tehát szíveteket az étel és ital és az öltözék gondjaival, úgy mintha az mindenetek, az Istenetek volna. Aki így cselekszik, hasonló a pogányokhoz, akik nem szolgálnak Istennek, hanem ösztöneik rabszolgái. A ti Atyátok tudja, mi hiányzik nektek. Csak adjátok meg neki a lehetőséget, hogy segíteni tudjon nektek, amennyiben valóban Urafokként ismeritek el Őt, ami azáltal történik, hogy teljesítitek az ő akarátát. A madarak és a liliomok, de még az útszéli gaz is ösztönük parancsára teljesítik azt, az embernek azonban szabad önrendelkezéssel kell megvalósítania. Ez az isteni akarat nem engedi meg nekünk, hogy közömbösen ölünkbe ejtsük kezünket. Nem, inkább azt akarja, hogy Istentől adott erőnket bevessük, hogy imával kísért munkánkkal az isteni gondviselés áldására méltóaknak bizonyuljunk. Csak így teljesítjük az örök bölcsesség szavait: Keressétek előbb az Isten országát és az ő igazságosságát és azután minden további magától adódik.

Az isteni gondviselésbe vetett hit utolsó bizonyítékát a szent hagyományban találjuk meg, amely kezdettől fogva és legérteselebb hordozóikban — szeretnék itt emlékeztetni Szent Ágoston vallomásaira és az Isten államáról szóló művére — ezt a hitet mindig vallotta, míg végül a vatikáni zsinat az isteni gondviselésről szóló tant ünnepélyes nyilatkozatban hirdette meg: egy istentelen és Istentől távol álló korszakban.

Mindama problémáknak, amelyeket ez a tan elsősorban, például az emberiség történelmének alakulása kapcsán felvet, napnál világosabb megoldását csak a világ végén kapjuk majd meg, ha az Úr nagy hatalommal és dicsőséggel visszatér, hogy ítéletet mondjon élők és holtak felett. Látókörünk ma még túlságosan szűk, felismerőképességünk túlságosan fogyatékos és mélyrepillantásunk nagyon is felületes.

A világitéletnél majd megtudjuk, hogy Isten miért engedett meg annyi szerencsétlenséget és szenvedést jők és rosszak számára és nagyon gyakran éppen a jők számára és a földi igazságtalanság miként találja meg a maga maradéktalan kiegyenlítését. Mennyit

érnek az emberek és népek ítéletei Isten világitéletehez viszonyítva, aki minden szíven átlát és végtelen irgalmassága ellenére, maga az igazságosság! A földi igazságosság éppolyan korlátozott, mint az emberi felismerés és emberi erő.

A világitéletnél majd megszűnünk egyes eseményeket az események összességéből kiragadni, ami mindig igazságtalan megítéléshez vezet. Mert akkor végül minden eseményt a nagy összefüggésben lehet majd látni és minden további nélkül fel lehet ismerni az isteni világtervet, amely Isten tökéletességét, mindenekelőtt való igazságosságát, bölcsességét és szeretetét megvilágítja előttünk.

Mindenekelőtt megcsodáljuk majd az isteni gondviselést, az Egyház vezetésében. Az emberiség fejlődéstörténete során mennyi sötétségen kellett áthaladnia ennek az Egyháznak, mennyi gyűlölettel és gonosszággal terhelt üldözést elszenvednie és mégis soha nem szenvedett vereséget, hanem egyre győzedelmesebben teljesíti a világot átfogó feladatát.

Végül majd a sátán is, aki hol ilyen, hol olyan formában árulja el és vezeti félre az emberiséget, feltétel nélkül megadja majd magát. Neki is fel kell majd ismernie, hogy minden tombolása, minden gonosz diplomáciája, Isten fölényes gondviselése folytán csak az isteni világterv beteljesülésének szolgált.

Krisztus keresztje pedig, amely mindent eldöntő jelként emelkedik fel az emberiség történetében, csak az isteni győzelem végén fog igazából élnék magasodni. Annak a győzelemnek napján, amely minden gonoszágat örökre elsüllyeszt majd. És a szentek, akik nem ismertek egyebet, mint Krisztus e keresztjét a sok részvét, gúny és üldözés után, amiben földi útjukon részük volt, mint a legmagasabbrendű emberiség világitó csillagai ragyognak fel.

Három döntést rögzítsünk le normaként egész életalakításunkra.

Az első döntés Istenbe és az ő gondviselésébe vetett hitünkre vonatkozik. Credo in unum Deum... Hiszek egy Istenben, Mindenható Atyában, mennynek és földnek, a látható és láthatatlan világnak teremtőjében... Hová kellene mennünk, hogy Istentől megmeneküljünk? „Uram, a szemed rajtam” — kiált fel a zsoltáros —, „Te ismersz engemet. Távolnan érted gondolatomat, te tudod minden álltom-ültömet. Látsz, ahol járok s ahol nyugszom, és ismerős vagy minden utamon... Mindenfelel körülölel karod, kezedet rajtam nyugtatod. Tudásod túl csodálatos nekem, magasságos, hogy el nem érhetem. Te lelked elől hova volna mennem, és színed elől merre menekednem? Egekbe hogyha hágok; ott jelen vagy, Pokolba ágyam vethetem: velem vagy. Naptámadatnak szárnyára ha kapnék, tenger legszélső nyugatán ha lalnék, oda se visz más, csak a te kezéd és jobbod rólam el ott sem veszed... Nem voltak rejtve csontjaim előtted, mikor alkottál a rejtek ölében, gazdagon megformáltál az anyaföld mélyében... Vizsgálj meg Isten és ismerd meg szívemet... És lásd, hogy nem bűnök útja von, és vezess engem örök útadom!...¹

¹ Sik Sándor fordítása.

Lenyűgözve ettől a felismeréstől, értékelni tudjuk Szent Ágoston szavait vallomásaiban, amikor ezt mondja: „Későn szerettelek, ó, szépség, ó, régi és ó, új szépség, későn szerettelek. És ime, te itt voltál bensőmben, én azonban kívül voltam és ott kerestelek téged és lelkem elfajulásával szenvedélyesen rohantam teremtő-kezed alkotásaidhoz; mellettem voltál, én azonban távol voltam tőled. Milyen távol vezetett tőled az, ami tulajdonképpen nem is volna, ha nem bírna benned létét. Hangos szóval szólítottál és megoldóttad süketségemet. Villámlottál és világitottál és elűzted vakságomat. Édes illatot terjesztettél. Én beszívtam azt és áhítoztam utánad. Megízleltelek és most éhezem és szomjúhozom. Megérintett a kezed és tellángolt bennem a békéd után való vágyakozás.”

A második döntés magunkra vonatkozik. Az isteni gonviselés hűségébe vetett bizalommal, amely életünk minden helyzetében oly közel áll hozzánk, ne engedjük; hogy felmorzsoljanak a földiekért való gondok. Ha Istenhez maradéktalan hűségben állunk, Isten soha el nem hagy bennünket. Egy becsületes szándékú Miatyánk minden kérését beépítette Isten a maga világtervébe. A Miatyánk az az ima, amelyet a mi Urunk tanított nekünk és annak stílusa és tartalma egyaránt példamutató és egész világ- és élet-szemléletünk számára alapvető az a megszólítás, amelyben nemcsak az Atya szót, hanem a Mi szót is hangsúlyozni kell. Ezért nem szabad megfélemednünk arról a könyörgésről sem, amely az isteni irgalmasság velünk szembeni megnyilatkozását a mi felebarátainkkal szembeni irgalmasságunktól teszi függővé. Ne csak megbocsásunk, ha igazságtalanságot tesznek velünk szemben, hanem mutassuk a felebarátokkal szemben ugyanazt a szeretetet, amelyet az isteni gondviselés részéről tapasztalunk. Nem mondja-e végül is a világ-bíró: éhes voltam, adtatok-e ennem? Öltözetlen voltam, felruháztatok-e?

A harmadik döntés népünkre¹ vonatkozik. Bizonytalán megteszi majd a tőle telhetőt, hogy mind ama népekkel, akik valóban segíteni akarnak nekünk, együttműködjenek, hogy azok a legcsekélyebb követelmények, amelyek egy emberhez méltó léthez szükségesek, beteljesüljenek. De az ilyen beteljesedésért folytatott küzdelem ugyanúgy, mint az a küzdelem, amely a szellem újjászületéséért és a természetfeletti életalakításért folyik, az egész nép számára alapként követeli az Istenbe és az ő isteni vezetésébe vetett hitet. Mindenesetre az az istentelen idő, amely üdvét a sorshitben kereste, teljesen összeomlott. A sors csupán a sátán árnyékának bizonyult, sötét kulisszának, amelynek feladata csak az istentelenség eltakarása volt. Új népnek kell születnie, amely megvallja Istent és az isteni parancsok teljesítése által el is ismeri őt. Így és nem másképp menekülhetünk meg a még mindig fenyegető pusztulástól és nyerhetünk életet...

Fordította Doromby Károly

¹ A szerző itt a német népre gondol.